



# Musquetér Tore ToresenHaaland

Bjødna-Tore i Kongens klær

Da Norge i 1814 ble alliert med Sverige ble den norske hæren sterkt redusert, delvis av økonomiske grunner, delvis fordi svenskekongen førte en klar nøytralitetspolitikk. Det var da ikke behov for en stor hær, mente Karl Johan. Det er beregnet at bare omkring 20 % av hvert årskull måtte gjøre militærtjeneste i perioden 1820-1840.

En av dem som ble trukket ut til å tjene kongen, var Tore Toresen på Håland i Frafjord, født i 1810. Han ble rekruttert til linjetroppene som musketér i Stavanger nasjonale musketérkorps, Ryfylke kompani. Etter reorganisering av forsvaret i 1834, ble Tore en del av Jedderens kompani. Tore tjente hele sin 5-årige verneplikt her, fra 1833 – 1838.

I praksis var det ikke alminnelig verneplikt på denne tiden. Vernepliktsloven av 1816 åpnet for at en innkalt soldat kunne kjøpe seg fri ved å leie inn en stedfortreder. Det gjaldt spesielt gifte og bofaste rekrutter. Men det er ingen ting som tyder på at Tore på Håland var innleid soldat.

En annen sak var at byungdom var fritatt for militærtjeneste med den begrunnelse at disse ungdommene var ikke fysisk skikket til det harde feltlivet! Dessuten ville utskrivning av byungdom svekke den økonomiske veksten i landet – mente Stortingsflertallet. I sum førte dette til at «det norske forsvaret» på 12 000 mann i hovedsak bestod av bønder og ungdom fra bygdene.

I militærrullene (mannsapslistene) finner vi første spor etter Tore i 1826 (se nedenfor). Han er da 16 år gammel og blir innrullert i det 'Ryfylkske' kompani tilhørende Stavanger nasjonale musketérkorps. Sjef er oberstløytnat Jens Bull Kielland. Det går fram at Tore er plassert i musketérkorpsets 1. kompani – sammen med blant andre Lars Iversen Frafjord, Erich Olsen Egeskoug og Erich Erichsen Frafjord. I rubrikken for oppholdssted er notert at han tilhører en *lægd*, dvs. han tilhører legdsarbeidet i Frafjord – se Apropos lægd til slutt i denne artikkelen.

I mannsapslistene for 1828 er Tore stort sett oppført med de samme medrekruertene som to år tidligere. En ny soldat er Ole Knudsen Moluf fra nabogarden til Håland. Ellers kommer mannskapene som før fra hele indre Ryfylke: Sauda, Suldal Hjelmeland, Strand og selvsagt fra mange av gardene i Høle og Forsand: Øvre Espedal, Lyse, Giljebrekke, Mjåland, Byrkjedal, Gilja, Fossan, Viga m.fl.

Mannsapslisten for 1830 inneholder 563 aktuelle soldater født i årene 1804 – 1814. I det 'Ryfylkske' 1. kompani finner vi fremdeles Tore Thorsen Haaland og flere sambygdinge: Ole Knudsen Moluf, Thorbjørn Mouritzen Egeskoug, Iver Iversen Frafjord, Thore Thorsen Øvre Espedal og Ole Olsen Egeskoug.

Høsten 1832 har Tore - nå 22 år, gift og ett barn - stått i rullene i 8 år. Men det betyr ikke at han har vært innkalt til tjeneste. En gjennomgang av rullen ved slutten av dette året viser at Tore 1. januar 1833 blir opptatt som musketér i Stavanger nasjonale musketérkorps, i det 1. 'Ryfylkske' kompani. Se neste side. Om han frivillig har ønsket å tiltre linjetroppene, eller om han kom inn som følge av en loddrekning, vet vi ikke. Det kan fortone seg litt rart at han som familiemann selv skulle ha ønsket å opptas i linjen.

I linjetroppene i 1. 'Ryfylkske' kompani er notert i alt 103 soldater. I tillegg til Tore finner vi fra Frafjord disse: Tore Olsen Egeskoug, Lars og Iver Iversen Frafjord, Thore Mouritzen Egeskoug og Ole Knudsen Moluf.

Nå var det ikke en svært stor belastning å stå i linjen. Dette var ikke heltidssoldater. Men de møttes til trening og øvelser på ekserserplassen kanskje 50 dager i året, og da kun i sommerhalvåret. Det betydde at soldatene ikke alltid kunne delta i de travleste arbeidsperiodene på garden - i onnene. - Vi kan vel godt tenke oss at disse seks unge mennene kunne ha det kjekt utenom tjenesten mens de var på øvelse. Innkvartering skjedde enten i telt eller privat for de som hadde slektninger eller kjente nær ekserserplassen.

Løb. Nr.	født lægde Nr.	født lægde Nr.	Navne.	Oppførelse		Barn eller barn og andre	Løb. dato	Høyde	Oppl. sted	Anmerk.
				Com. pag. nr.	Ant.					
1.	37	47	Peder Hansen Schjøte	2 R.	400	g. d.	1810 <sup>27</sup> / <sub>11</sub>		2 lægd	
2.	40	91	Lars Aadnes Oglund	1 R.	400	g. d.	16 <sup>16</sup> / <sub>12</sub>		400	
3.	34	94	Collet Wittuf. Ø Espedal	1 R.	400	g. d.	6 <sup>6</sup> / <sub>12</sub>		400	
4	32	96.	Tore Thors. Haaland	1 R.	400	g. d.	18 <sup>18</sup> / <sub>11</sub>		400	
5.	45	22.	Haavens Archulf. Pof.	2 R.	400	g. d.	8 <sup>8</sup> / <sub>11</sub>		400	

Utsnitt av manntallslisten fra 1826. Thore Thorsen fra Haaland i Frafjord står som nr. 4 på listen. Han er nå 16 år og innrulleres for første gang. I dette militære manntallet er oppført i alt 494 rekrutter fra hele Ryfylke.



# COMPAGNIE-ROULLE

for  
den Christiansandske Infanterie Brigades  
Stavangeriske nationale Musqueteer Corps

under Commando

af  
Cabinets. Kammerherre. Oberstlieutenant. & Ridder  
af den Kongelige Aardorden  
Jens Bull Kielland

og  
for det Jødderske  
Compagnie.

Forsiden på rullene for det 'Ryffilkske' kompani 1832. Oberstløytnant Jens Bull Kielland var sjef for Stavanger nasjonale musketeérkorps til 1833. Han ble etterfulgt av oberstløytnant Mathias Wilhelm Eckhoff - som senere også ble ordfører i Stavanger for en kort periode.

No.	Musqueterernes eller Jægerens Navne.	Født Aar.	Høide.	Enrouleret.	Tjente Aar.	Gift og har Børn.	Bruger Gaard eller Plads.
71	Musq <sup>er</sup> Niels Lorenz Hjiler	1806 $\frac{2}{7}$	65	1829 $\frac{1}{1}$	3	nei	ei
	Chase <del>Thorsen</del> Haaland	1810 $\frac{14}{11}$	-	1833 $\frac{1}{1}$			
	af <del>Stavanger</del> <sup>Stavanger</sup> <del>den 17</del> <sup>den 17</sup> Omang: del val. ugi			Puff. Camp. den 1824 $\frac{1}{1}$			
	Haus Th. Torgersen Klippe	1812 $\frac{2}{7}$	63	1831 $\frac{1}{1}$			

Her ser vi Tore Thorsen Haaland i kompanirullen over soldatene i Ryfylkekompaniet. Ikke så mange opplysninger, men vi ser han ble innrullert 1. januar 1833.





### Stavanger musketérkorps fane

*Den var 105 × 107 cm monteret på en hvitmalt stang 286 cm lang. Øverst er det en spydholk på 30 cm i messing. Det er rød bommullsduk med løve og monogrammer og skrift i gull. Øksebladet er i sølv. Monogrammet viser initialene til Kong Carl Johan med årstallet XIV (1814) inni. Fanen er bevart og finnes i Forsvarsmuseet i Oslo. Foto: Forsvarsmuseet.*

**Tamburen** var en viktig person i enhver infanteriavdeling. Med sin runde tromme kunne han formidle ulike ordrer fra kommanderende offiserer selv om soldatene var langt unna. Ved militær mønstring og utmarsjer gikk gjerne tamburen like etter fanebærer og bidro til taktfast marsjering.

Vi kjenner navnet på to tamburer som tjenestegjorde sammen med Tore: Ole Torfin Walskaar fra Suldal og John Svendsen Serigstad fra Time.



## Uniform og våpen

Et musketérkompani var et geværkompani med fargerike tradisjonsluer og uniformer. Uniformen besto av en lang våpenfrakk med splitt bak, vest, knebukser og gamasjer. Samt en sjakot – en slags bøttehatt. Det ble brukt hvite bukser om sommeren og svarte vinterstid. For å skille ulike avdelinger fra hverandre, ble ofte benyttet forskjellige farger på vesten, på knapper, fôr og kanter. Det er ikke vanskelig å forestille seg at soldatene så flotte ut når de ikledde seg uniformen. Hvorvidt de dro til og fra hjemstedet iført uniformen vites ikke ... i så fall vakte de helt sikkert stor interesse og beundring.

En musketér var en infanterisoldat utstyrt med en muskett. Ordet muskett kommer fra fransk og betyr direkte oversatt en hann-spurvehauk...

En muskett var et tungt og langt glattløpet munnladningsgevær med flintlås. Det geværet Tore fikk utlevert var av grovt kaliber (16) og hadde betegnelsen M/1825 og var laget på Kongsberg. Selve geværet var 105 cm langt – med påsatt bajonett ble total lengde 157 cm. Vekten var mellom 4 og 5 kg. Å lade denne type gevær tok tid. En trent musketér kunne skyte maks 4 skudd i minuttet. Nå fikk nok Tore og hans musketérvener kun brukt våpenet i treningssammenheng. 1830-årene var en fredelig tid i Norge.



Det var denne typen munnladningsgevær (muskett) Tore og de andre musketérene hadde som sitt viktigste våpen i 1830-årene. Geværet er laget på Kongsberg Våpenfabrikk fra omkring 1820 og ble videreutviklet de neste tiårene. Foto: Kongsberg Våpenfabrikk.

## Ekserserplasser

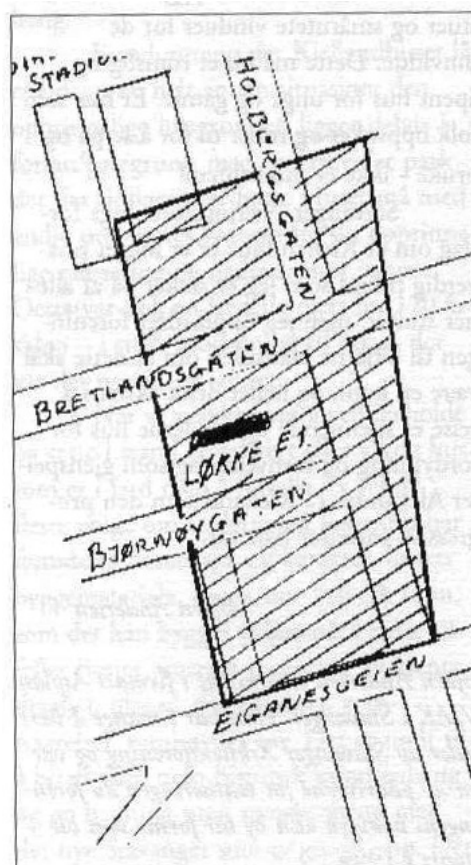
De tre kompaniene i Ryfylke hadde sine øvings- og ekserserfelter geografisk plassert slik at de skulle passe best mulig for soldatene. 1. 'Ryfylkske' kompani hadde fra gammelt av sin primære ekserserplass på Flådene på Sæbø i Hjelmeland. Her hadde kompaniet også sitt utstyrstelt. Men det er sannsynlig at en del øvelse også ble lagt til Stavanger borgervebningens treningsområde på Eiganes (se bilde).

I august 1833 var kronprins Oscar - senere Kong Oscar I - på rundreise langs kysten. Han besøkte også Stavanger. På denne tiden hadde Oscar også tittelen visekonge - med kongens fullmakter. - Høyst sannsynlig ble det da mønstring av de militære kapasiteter i regionen, dvs. Stavanger borgervebning og Stavanger nasjonale musketérkorps. Det samme skjedde i Bergen hvor en har detaljerte opplysninger om en fargerik og stor slått oppvisning. I Stavanger må denne mønstringen ha foregått på Eiganes. Eller kanskje soldatene marsjerte fra Vågen og opp til ekserserplassen på Eiganes?

Vi må anta at Tore også var beordret til deltakelse ved denne viktige og høytidelige anledningen. Det ble også et minne for livet for ham og alle som deltok. Kongelig besøk var en sjeldenhet.

En interessant sak her er at det var nettopp Oscar I som 18 år senere innvilget Tore kongelig pensjon etter basketaket med bjørnen.

Det var Kong Christian IV som i 1607 ga en del av Eiganesmarken til borgervebningen i Stavanger (løkke E1). Området som vises på kartskissen til høyre er omlag 34 mål og fungerte som øvingsområde og ekserserplass for Stavanger borgervebning helt fram til 1880. Tegning: Bjørn Aarre i 'Stavangeren' år 2000.





*Flintlåsgevær: Ved antrekk treffer flintstykket en fengpanne av stål med krutt i.*

*Gnister antenner kruttet i geværløpet slik at kula skytes ut. Foto: Kongsberg Våpenfabrikk.*

## Personlig utstyr

Standard utstyr for en infanterist på 1830-tallet kunne nok variere noe, men her er de viktigste sakene:

- 16-kaliber flintmuskett med ladestokk, reim, pannhette og propp
- bajonett festet til skråbandolær
- skråbandolær med patrontaske
- 30 ferdigpakkede papirpatroner
- 2 flintsteiner
- krasser (til å trekke kuler ut av løpet med)
- uniform med sommer- og vinterbukser
- ryggsekk
- 2 skjorter, 1 par strømper, 1 par sko, 1 fin og 1 grov kam, 1 klesbørste, 1 skobørste, 1 feltlue
- talg til smøring av føttene
- 1 salmebok
- synål og tråd
- brødpose, smøreske, kniv og gaffel, brødrasjon

I tillegg hadde kompaniet en del fellesutstyr, bl.a. telt, kobberkjel, feltflasker, mer ammunisjon og øks.

Hvor mye av det personlige utstyret Tore og de andre soldatene hadde med seg hjem i mellom øvingsøktene er uklart.

## Tore dimmiteres

Ved utgangen av 1837 hadde Tore tjent Kong Carl Johan og fedrelandet i fem år. Han var derved ferdig med sin verneplikt og ble automatisk overført til Landvernet (reservestyrkene). Han ble utskrevet herfra 31. desember 1842.

Etter militærtjenesten overtok Tore garden på Håland. Faren - Thore Bjørnsen - kjøpte i 1836 bruket av staten. Og i 1838 overtok sønnen til sammen pris som faren hadde betalt - 350 Riksdaler. I tillegg skulle Thore yte følge til foreldrene så lenge de levde. Det var nok på høy tid at Tore fikk ansvaret for garden. Tore var den eneste gjenlevende sønn på bruket og foreldrene var blitt gamle.

Da Tore ble dimmitert i desember 1837, fikk han med seg et tjenestebevis. Det originale dokumentet er tatt vare på av familien på Håland i 185 år siden det ble utstedt. På neste side er satt inn en kopi av det høytidelige tjenestebeviset.

AF HANS MAJESTÆT SVERIGES OG NORGES KONGE

naadigst beskikket Oberstleutenant og Chef for det Stavangerske Musketer Corps Eckhoff, Ridder af Sverdordenen:

Gjør vitterligt: at nærværende Musketer Thore Thors. Haaland af den Christiansandske Infanterie Brigades Stavangerske Musketer Corps og det Jedderriske Compagnie, født i Strand Præstegjeld, nu 27 Aar gammel, 64 1/4 Tommer høi, sort af Haar, brun af Øine, før af Lemmer, har tjent siden den 1ste Januar 1833, og i denne Tid opført sig, som det en ærekjær Krigsmand sømmer; men da han nu, formedelst at have udtjent, dimitteres: saa meddeles ham denne velfortjente Afskeed fra Linietropperne, for at udtjene sin øvrige Værnepligt ved Landværnet.

Sogn: Stavanger den 31. December 1837

*[Signature]*

Afgangens Lovlighed attesteres af Corpsets øvrige Sessions-Deputerede.

*[Signature]*  
Amtmand.

*[Signature]*  
Krigscommissair.

Udgaet af Landværnet formæstet  
Korpschef ved Sessions-Deputerede  
den 31. Decbr 1837.

Tjenestebeviset til Tore Toresen Haaland datert 31. desember 1837.

Teksten lyder:

”AF HANS MAJESTÆT SVERIGES OG NORGES KONGE

naadigst beskikket Oberstleutenant og Chef for det Stavangerske Musketer Corps Eckhoff, Ridder af Sverdordenen:

Gjør vitterlig: at nærværende Musketer Thore Thors. Haaland af den Christiansandske Infanterie Brigades Stavangerske Musketer Corps og det Jedderriske Compagnie, født i Strand Præstegjeld, nu 27 aar gammel, 64 1/4 Tommer høi, sort af Haar, brun af Øine, før af Lemmer, har tjent siden 1ste Januar 1833, og i denne Tid opført seg, som det en ærekjær Krigsmand sømmer; men da han nu, formedelst at have udtjent, dimitteres: saa meddeles ham denne velfortjente Afskeed fra Linietropperne, for at udtjene sin øvrige Værnepligt ved Landværnet.

Stavanger den 31. Desember 1837

– Eckhoff –

Afgangens lovlighet attesteres af Corpsets øvrige Sessions-Deputerede

Aas                      J. Hofeldt  
Amtmand              Krigscommissair”



## Apropos lægd

Lægd er en betegnelse for nabogarder som i fellesskap var pålagt oppgaver og forpliktelser overfor kongen eller samfunnet for øvrig. I militær sammenheng oppsto *soldatlægden* i 1628 da Christian IV opprettet den første norske hær. Hver soldatlægd skulle da stille og utruste en soldat. Dette lægdssystemet ble avviklet i 1799, men deler av ordningen og forpliktelsene bestod i mange år etter.

Nummer.	Lægdernes Inddeling og Navne.	Lægdsmændenes Navne.	Alder.	Om han er under 36 Aar ej sjent og af hvad Aarlig.	Annotation for Sessions-Deputationen.	Ungt Mandskabs Navne, efter Alderen fra 36 til 46 Aar, samt Huusmands Alder under 36 Aar, som ej har tiend.	Gaard eller Huusmands-Søn.	Al. der.	Høyde.	Hvor han sig opholder.	Annotation for Sessions-Deputationen.
	Helle. Thore. Lægd					Mariusz Adnegen -	J.k.S. 27.			Lægd	Albend.
	16. Lægd					Björn Adnegen -	J.k.S. 28.	62.		Lægd	Albend
51.	1. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.				Ole Sollevgen -	J.k.S. 22.	63 1/2		Lægd	uogel. Nord. Plads
	2. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	47.			Ornund Björnegen -	J.k.S. 21.	66 1/2		Lægd	for Björn
	3. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	49.			Adne Adnegen -	J.k.S. 20.	67.		Lægd	Albend. Björn
	4. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	47.			Ole Haavengen -	H.k.S. 20.	62.		Lægd	Albend. Björn
	5. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	71.			Ole Haavengen -	H.k.S. 20.	62.		Lægd	Albend. Björn
	6. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	71.			Ole Haavengen -	H.k.S. 20.	62.		Lægd	Albend. Björn
	7. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	41.			Ole Haavengen -	H.k.S. 20.	62.		Lægd	Albend. Björn
	8. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	48.			Ole Haavengen -	H.k.S. 20.	62.		Lægd	Albend. Björn
	9. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	51.			Ole Haavengen -	H.k.S. 20.	62.		Lægd	Albend. Björn
32.	10. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	57.			Ole Haavengen -	H.k.S. 20.	62.		Lægd	Albend. Björn
	11. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.	65.			Ole Haavengen -	H.k.S. 20.	62.		Lægd	Albend. Björn
	12. - 1. Lægd	Enger og Björn Lægdsmænd.				Ole Haavengen -	H.k.S. 20.	62.		Lægd	Albend. Björn

Av overstående går det fram at Tores far - Thore Bjørnsen - som oppsitter på Håland var en del av 16de lægd i Ryfylke fogderi sammen med alle andre gardbrukere i Frafsjord. Hele Frafsjorddalen utgjorde således én lægd. Skjemmet inneholder også en oversikt over unge menn i dalen - kommende lægdsmenn.

Lægd Num. mer.	Soldaternes og Lægdernes Navne.	Fødde Aar.	Høyde.	enrouleret.	tiend Aar.	Gifte og Börn.	Bruger Gaard eller Plads.
67.	Mariusz. Thore Bjørnsen -	1768	62	Januar 1794	82	gift 1768.	Albend.

Rullene for Vesterlandske Infanteriregiment Ryfylke kompani for 1802 viser at Thore Bjørnsen på denne tiden er soldat i linjen. Han har da tjenestegjort i 8 1/2 år. Det er jo interessant at en bonde innerst i Høgsfjorden forble innrullert i linjen i så mange år. Nå var heller ikke dette en stående fulltidsstyrke, men også i dette regimentet foregikk storparten av eksersisen i sommerhalvåret. Ellers legger vi merke til at Thore Bjørnsen bare er 62 tommer høy, dvs ca. 8 cm lavere enn sønnen Tore.

Foran navnet til Thore står det en karakterstikk: Marsjferdig. Det må bety at Thore er i god fysisk form og klar til feltutrykning om det skulle kreves.



## Viktige kilder

Berg, Roald: Norsk forsvarshistorie bind 2 1814-1905. 2001.

Nielsen, O. og Skaar, F.C.: Hærmuseets Årbok 1949-1950.

Marki, Petter: Rogaland infanteriregiment nr. 8 1628 -1995. 2001.

Aarre, Bjørn: Ekserserplassen på Eiganes og Stavanger borgervebning, i 'Stavangeren' nr. 4/2000.

Steen, Sverre: Stavanger borgervebning. 1925.

Digitalarkivet, bl.a. Militære ruller

Via denne lenken finner du flere militærruller fra 1655 til 1832:

<https://www.digitalarkivet.no/source/144057>

-----

Stavanger 24. november 2022

Per Terje Haaland